

ISIKUANDMETE KAITSE

Isikuandmete kaitse ja eraelu austamine on tähtsad põhiõigused. Euroopa Parlament on alati rõhutanud, et tuleb leida tasakaal turvalisuse suurendamise ning inimõiguste, sealhulgas andmekaitse ja eraelu puutumatuse tagamise vahel. 2018. aasta mais jõustusid uued andmekaitse-eeskirjad, mis tugevdavad kodanike õigusi ning lihtsustavad ettevõtetele kehtestatud eeskirju digitaalajastul.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) artikkel 16.

ELi põhiõiguste harta artiklid 7 ja 8.

EESMÄRGID

Liit peab tagama, et ELi põhiõiguste hartas sätestatud põhiõigust andmekaitsele kohaldatakse järjepidevalt. Tuleb tugevdada ELi seisukohta isikuandmete kaitse suhtes kõigis ELi poliitikavaldkondades, sealhulgas õiguskaitse ja kriminaalpreventsiooni vallas, ning rahvusvahelistes suhetes, eelkõige globaalses ühiskonnas, kus toimuvad kiired tehnoloogilised muutused.

SAAVUTUSED

A. Institutsiooniline raamistik

1. Lissaboni leping

Enne Lissaboni lepingu jõustumist jagunesid andmekaitse õigusaktid vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal esimese samba (andmekaitse era- ja äriilistel eesmärkidel, kasutades ühenduse meetodit) ja kolmanda samba (andmekaitse õiguskaitseasutuste tegevuses, valitsustevahelisel tasandil) vahel. Sellest tulenevalt järgiti kahe valdkonna otsustusprotsessis erinevaid eeskirju. Sambahüsteem kaotati Lissaboni lepinguga, milles sätestati tugevam alus selgema ja tulemuslikuma andmekaitseüsteemi arenguks ning ühtlasi nähti ette uued volitused Euroopa Parlamendile, kes on nüüd kaasseadusandja. ELi toimimise lepingu artiklis 16 on sätestatud, et parlament ja nõukogu kehtestavad eeskirjad füüsiliste isikute kaitse kohta seoses isikuandmete töötlemisega liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning liidu õiguse reguleerimisalasse kuuluva tegevuse puhul liikmesriikides.

2. Strateegilised suunised vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala kohta

Pärast Tampere (oktoober 1999) ja Haagi (november 2004) programme kiitis Euroopa Ülemkogu 2009. aasta detsembris heaks vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala mitmeaastase programmi aastateks 2010–2014 ehk Stockholmi programmi. 2014. aasta juunis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu järeldustes määratleti vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 68 seadusandliku ja operatiivtegevuse kavandamise strateegilised suunised vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala piires. Üks põhieesmärkidest on parandada andmekaitset ELis.

B. Peamised andmekaitsealased õigusaktid

1. ELi põhiõiguste harta

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklites 7 ja 8 tunnustatakse eraelu austamist ja isikuandmete kaitset kui omavahel tihedalt seotud, kuid eraldiseisvaid põhiõigusi.

2. Euroopa Nõukogu

a. 1981. aasta konventsioon 108

Euroopa Nõukogu 28. jaanuari 1981. aasta konventsioon 108 (üksikisikute kaitse kohta isikuandmete automaattöötlemisel) oli esimene andmekaitse valdkonnas vastu võetud õiguslikult siduv rahvusvaheline dokument. Selle eesmärk on tagada igale üksikisikule „isikuandmete automatiseeritud töötlemisel tema õiguste ja põhivabaduste austamine ning eelkõige tema õigus eraelu puutumatusel“. Protokolliga, millega konventsiooni muudeti, püütakse laiendada konventsiooni kohaldamisala, tõsta andmekaitse taset ja parandada selle tõhusust.

b. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

4. novembri 1950. aasta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 8 on sätestatud õigus era- ja perekonnaelu austamisele: „Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust.“

3. Kehtivad ELi õigusaktid andmekaitse kohta

a. Isikuandmete kaitse üldmäärus

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrust (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) hakati kohaldama alates maist 2018. Nende eeskirjade eesmärk on kaitsta kõigi liidu kodanike eraelu puutumatus ja vältida andmelekkeid üha andmepõhisemaks muutuv maailmas, luues samal ajal ka selgema ja sidusama raamistiku ettevõtete jaoks. Kodanike õigused hõlmavad muuhulgas järgmist: selge ja kinnitav nõusolek oma andmete töötlemiseks ning õigus saada selle kohta selget ja arusaadavat teavet; õigus olla unustatud: kodanik võib taotleda oma andmete kustutamist; õigus kanda oma andmed üle teise teenusepakkuja juurde (näiteks ühest sotsiaalvõrgustikust teise üle minnes); ning õigus saada teavet, kui tema andmeid on häkitud. Uusi eeskirju kohaldatakse kõigile ELis tegutsevatele ettevõtetele, isegi kui need asuvad väljaspool liidu piire. Lisaks sellele on võimalik eeskirju rikkuvate äriühingute suhtes kehtestada parandusmeetmeid, nagu hoiatused, korraldused või trahvid.

b. Direktiiv isikuandmete kaitse kohta õiguskaitses

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK, hakati kohaldama alates maist 2018. Kõnealuse direktiiviga kaitstakse kodanike põhiõigust andmekaitsele, kui isikuandmeid kasutatakse õiguskaitses asutuste poolt. Selle abil tagatakse, et kuriteohvrid, tunnistajad ja kahtlusalused on nõuetekohaselt kaitstud, ning hõlbustatakse piiriülest koostööd kuritegevuse ja terrorismi vastase võitluse valdkonnas.

c. Privaatsust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta [direktiivi 2002/58/EÜ](#), milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv), muudeti 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ.

Praegu on arutlusel uus Euroopa Parlamendi ja nõukogu [määruse ettepanek](#), milles käsitletakse eraelu austamist ja isikuandmete kaitset elektroonilise side puhul ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2002/58/EÜ (privaatsust ja elektroonilist sidet käsitlev määrus).

d. Määrusele isikuandmete töötlemise kohta ühenduse institutsioonides ja asutustes

11. detsembril 2018 jõustus Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta [määrus \(EL\) 2018/1725](#), mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ.

e. Artiklid, mis käsitlevad andmekaitset valdkondlikes õigusaktides

Lisaks eespool osutatud peamistele andmekaitset käsitlevatele õigusaktidele on andmekaitset käsitlevaid erisätteid kehtestatud ka valdkondlikes õigusaktides, näiteks:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/681 (mis käsitleb broneeringuinfo kasutamist terroriaktide ja raskete kuritegude ennetamiseks, avastamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks) artikkel 13 (isikuandmete kaitse);
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta määruse (EL) 2016/794 (mis käsitleb Euroopa Liidu Õiguskaitseseostöö Ametit (Europol)) VI peatükk (andmekaitsealased turvameetmed);
- nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määruse (EL) 2017/1939 (millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel) VIII peatükk (andmekaitse).

4. ELi peamised rahvusvahelised kokkulepped andmete edastamise kohta

a. Kommertseesmärgil toimuv andmeedastus: kaitse piisavuse otsused

Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artiklile 45 on komisjonil õigus otsustada, kas väljaspool ELi asuvas riigis on andmekaitse piisav – kas siseriiklike õigusaktide või endale võetud rahvusvaheliste kohustuste alusel.

Parlament on vastu võtnud mitu resolutsiooni, milles väljendatakse muret Atlandi-üleste andmevoogude pärast.

b. ELi ja USA vaheline raamleping

Parlament oli nõusolekumenetluse raames kaasatud Ameerika Ühendriikide ja Euroopa Liidu vahelise süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmisega seotud isikuandmete kaitse kokkuleppe heakskiitmisel (tuntud ka kui „andmekaitsealane raamleping“). Selle kokkuleppe eesmärk on tagada Atlandi-ülese õigusala koostöö (eelkõige terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse) raames edastatavate isikuandmete kõrgetasemeline kaitse.

c. ELi–USA ning ELi–Austraalia ja ELi–Kanada broneeringuinfo lepingud

Euroopa Liit on allkirjastanud broneeringuinfot käsitlevad kahepoolsed lepingud Ameerika Ühendriikide, Austraalia ja Kanadaga. Broneeringuinfo sisaldab reisijate poolt lendude broneerimisel või lendudele registreerimisel esitatud teavet ning lennuettevõtjate poolt äriilistel eesmärkidel kogutud andmeid. Õiguskaitseasutused võivad broneeringuinfot kasutada raskete kuritegude ja terrorismi vastu võitlemiseks.

d. ELi–USA terrorismi rahastamise jälgimise programm (TFTP)

EL on sõlminud USAga kahepoolse lepingu finantstehinguid käsitlevate sõnumiandmete töötlemise ja edastamise kohta EList USAsse terroristide rahastamise jälgimise programmi raames.

5. Andmekaitse aspektide käsitlemine valdkonnapõhistes resolutsioonides

Mitmetes Euroopa Parlamendi resolutsioonides eri poliitikavaldkondade kohta käsitletakse ka isikuandmete kaitset, et tagada kooskõla ELi üldise andmekaitseõigusega ja eraelu kaitsega nendes konkreetsetes sektorites.

6. ELi andmekaitse järelevalveasutused

Euroopa Andmekaitseinspektor on sõltumatu järelevalveasutus, kes tagab, et ELi institutsioonid ja asutused täidavad oma andmekaitsealaseid kohustusi. Euroopa Andmekaitseinspektori esmased ülesanded on järelevalve, konsulteerimine ja koostöö.

Euroopa Andmekaitsekoostöökogu (endine artikli 29 töörühm) on liidu asutus, millel on juriidiline isiku staatus ning mis on varustatud sõltumatu sekretariaadiga. Andmekaitsekoostöökogusse kuuluvad ELi riiklike andmekaitseasutuste, Euroopa andmekaitseinspektori ja Euroopa Komisjoni esindajad. Euroopa Andmekaitsekoostöökogul on ulatuslikud volitused lahendada liikmesriikide järelevalveasutuste vahelisi vaidlusi ja anda nõu ja juhiseid peamiste mõistete kohta, mis sisalduvad isikuandmete kaitse üldmääruses ja direktiivis isikuandmete kaitse kohta õiguskaitse.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlament on etendanud olulist rolli ELi õigusaktide kujundamisel isikuandmete kaitse valdkonnas ning eraelu puutumatuse kaitsest on saanud üks parlamendi poliitiline prioriteet. Lisaks on ta tegelenud seadusandliku tavamenetluse kohaselt andmekaitsereformiga võrdsetel alustel nõukoguga. Samuti on parlament viinud lõpule töö mosaiikpildi viimase olulise osaga – privaatsust ja elektroonilist sidet käsitleva määrusega – ning ootab nõukogult nüüd läbirääkimiste lõpetamist, et alustada läbirääkimisi.

Parlament on hoolikalt jälginud andmete edastamisega seotud rahvusvahelisi kokkuleppeid. Oma hääle kuuldavaks tegemiseks sellel teemal on ta kasutanud nõusolekumenetlust või algatusraporteid. Lisaks otsustas parlament enne ELi ja Kanada vahelise broneeringuinfo lepingu üle hääletamist taotlema oma 25. novembri 2014. aasta resolutsiooniga Euroopa Kohtu arvamust, nagu on sätestatud ELi toimimise lepingu artikli 218 lõikes 1. Kõnealuses arvamuses, mis avaldati 26. juulil 2017, leidis Euroopa Kohus, et broneeringuinfo et lepingut ei saa selle praegusel kujul sõlmida, kuna mitmed selle sätted ei ole kooskõlas isikuandmete kaitse põhiõigusega.

Olles taganud ELi andmekaitse-eeskirjade nõuetekohase rakendamise, keskendab parlament nüüd tõenäoliselt oma tähelepanu õigusaktide rakendamise järelevalvele.

Kristiina Milt
05/2019

